

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
Кафедра філософії
Інститут вищої освіти НАПН України
Польське Товариство філософської педагогіки
імені Броніслава Ф. Трентовського (ТРФ)

*Під знаком Григорія Сковороди:
зоряний час української культури*

МАТЕРІАЛИ
V Міжнародної науково-практичної конференції
«ПОЛІЛОГ КУЛЬТУР:
СКОВОРОДА, ГОГОЛЬ, ГЕТЕ»

6–7 грудня 2019 року

Харків
ХНПУ – 2020

Г.С. СКОВОРОДА, М.В. ГОГОЛЬ І Й.-В. ГЕТЕ
У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ
ФІЛОСОФІЇ ВИХОВАННЯ ТА СУЧАСНОГО ЛЮДИНОЗНАВСТВА

М.Д. Култаєва, м. Харків

Філософія виховання є невід'ємною складовою сучасного людинознавства, яке постійно розширює теоретичний досвід пізнання людської природи, шляхів її удосконалення та рушійних сил саморозвитку особистості у різних культурно-історичних та соціально-політичних ситуаціях. Реконструкції історичних реалій і відповідних образів людини, дослідження їхнього функціонального потенціалу, а також виявлення прихованих ризиків перетворення орієнтирів формування людини на дезорієнтири у нових соціокультурних контекстах сприяють проясненню взаємозв'язків між філософською антропологією та філософією виховання.

Запропонований нижче розгляд уявної комунікації між Сковородою, Гоголем та Гете, на нашу думку, створює ефект скерованого резонансу, актуалізуючи застереження на початку становлення доби Модерну, а також його класичної версії, коли позитивне пізнання людини доповнюється негативним, але ще не перетворюється на онтологічний або ж на аксіологічний нігілізм, як це було у Ніцше. Від релігійних практик викорінення гріхів і відповідних виховних стратегій розвідки зазначених авторів відрізняє просвітницька стратегія подолання освітніх і виховних деформацій людської природи. Почасти це є продовженням ренесансних традицій, які в свою чергу інспіровані античними мислителями. Тут варто згадати «Вихваляння дурості» Е. Роттердамського, улюбленого філософа Сковороди.

Сам Сковорода для викриття людських пороків застосовував різні літературні і філософські жанри, віддаючи, як відомо, перевагу філософському діалогу. Варто зазначити, що Сковорода особливий акцент робить не стільки на богоподібності людини, скільки на свободі та вмінні жити і діяти в її умовах.

Це утворює латентне підґрунтя його позитивної і негативної філософської антропології, а також філософії виховання. Пошуки антропологічних констант як каркасу духовного розвитку та самоудосконалення людини фіксуються у Сковороди у констатацію факту «зле народжених» та «добре народжених» людей. Але тут йдеться не про предистинацію людської долі на зразок тверджень Августина та його послідовників, а є натяком на нерівні соціальні умови, у яких формується людина. Гуманістичне християнське виховання. На думку Сковороди, здатне подолати людську невдячність, заздрість, лінощі і недалекоглядність.

Вплив сквородинівської традиції є відчутним у Гоголя, який простежує шляхи зловживання свободою і розвитку кримінальних талантів у людей, які використовують освіту не за її призначенням.

Погляди Гете на людину, її призначення і можливості самореалізації також ґрунтуються на античній традиції, але вона інтерпретується у дусі неогуманізму, ідеї якого співзвучні сквородинівській традиції. Не випадково, що не в останню чергу зусиллям Гете у Харкові було засновано перший у світі університет гумбольдтівського типу. Доктор Фауст, головний герой однойменної поеми Гете, якщо розглянути його у філософсько-антропологічній площині, є поєднанням ідеально-типових конструктів *homo faber*, *homo creator*, але не як *homo deus*, а як *homo humanus*, що стає суб'єктом власної відповідальної життєтворчості у просторі свободи, а також через самовиховання.

У підсумку можна зазначити, що попри різні культурні традиції і стилі філософування у розгляді проблем виховання, які виникають на зламі культурних епох, ці автори органічно вписуються до складу ідеальної комунікативної спільноти за моделлю К.-О. Апеля та Ю. Габермаса, бо кожний у свій спосіб переконливо аргументують, що виховні стратегії і заходи посилюють свою ефективність у ситуаціях відповідальної свободи.